

**NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN
PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM
NA ROKY 2013 – 2020**

R. OCHABA^{1,2}, P. KADLIČEKOVÁ²

¹ Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky, Bratislava
Vedúci úradu: prof. MUDr. Ivan Rovný, PhD., MPH

² Fakulta verejného zdravotníctva, Slovenská zdravotnícka
univerzita, Bratislava

Dekan: doc. MUDr. Štefánia Moricová, PhD., MPH

S ú h r n

Vláda Slovenskej republiky sa zaviazala vo svojom programovom vyhlásení, ktoré bolo schválené uznesením č. 144/2012 v kapitole „Kvalita života ako výsledok súdržnej spoločnosti“ k dodržiavaniu zákonov týkajúcich sa ochrany zdravia a prijímaniu protialkoholických a protidrogových opatrení. Na základe plánu úloh Vlády Slovenskej republiky Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky v spolupráci s MZ SR a medzirezortnou pracovnou skupinou vypracoval nový Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020. Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020 bol schválený Vládou Slovenskej republiky 3. júla 2013 uznesením č. 341/2013.

K l ú č o v é s l o v á : alkohol – škodlivé užívanie alkoholu – národný akčný plán

R. OCHABA, P. KADLIČEKOVÁ / NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM NA ROKY 2013 – 2020

R. Ochaba, P. Kadličeková: NEW NATIONAL ACTION
PLAN FOR THE PROBLEMS WITH ALCOHOL
FOR THE YEARS 2013 – 2020

S u m m a r y

Government of the Slovak Republic in its program declaration, which was approved by the resolution No. 144/2012, in the chapter „Quality of life as a result of coherent society“ committed itself to compliance with the acts concerning health protection and to adoption of antialcohol and antidrug measures. Based on the plan of tasks of the Government of the Slovak Republic, Public Health Authority of the Slovak Republic in cooperation with the Ministry of Health of the Slovak Republic and intersectoral working group elaborated the new „National action plan for the problems with alcohol for the years 2013 – 2020“. National action plan for the problems with alcohol for the years 2013 – 2020 was approved by the Government of the Slovak Republic on 3rd July 2013 by the resolution No. 341/2013.

K e y w o r d s : alcohol – harmful use of alcohol – national action plan

Úvod

Alkohol, ktorý patrí medzi najčastejší rizikový faktor úmrtia a poškodenia zdravia v populácii, priamo ovplyvňuje kognitívne funkcie, znižuje sebaovládanie, zvyšuje emotívnosť, impulzívnosť, sebavedomie a agresivitu. Podľa zistení SZO sa nadmerné pitie podieľa na vzniku viac ako 60 chorôb a poškodení zdravia. Nezanedbateľné sú tiež sociálne poškodenia zapríčinené nadmerným pitím – disharmonické rodiny, znížený pracovný výkon, strata práce, spoločenské konflikty a priestupky (Anderson a kol., 2012).

Podľa Svetovej zdravotníckej organizácie (SZO) je priemerne vyššia konzumácia alkoholu v krajinách ako Česká republika, Maďarsko, Estónsko, Litva, Ukrajina, Lotyšsko, Rumunsko, Slovinsko, Slovensko, Poľsko ako v zostatku Európy. V európskom regióne 40 % prípadov poškodenia zdravia a predčasných úmrtí je zapríčinených rizikovými faktormi, ktorým by sa dalo predísť, ako sú fajčenie, alkohol a dopravné nehody, ktoré sú tiež často zapríčinené alkoholom (WHO, 2010).

R. OCHABA, P. KADLIČEKOVÁ / NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM NA ROKY 2013 – 2020

Európsky akčný plán znižovani a škodlivých účinkov alkoholu

Najnovším strategickým dokumentom v tejto oblasti je Európsky akčný plán znižovania škodlivých účinkov alkoholu 2012 – 2020, ktorý bol schválený počas 61. zasadnutia Regionálneho výboru SZO pre Európu v Baku v roku 2011 (WHO, 2012). Slovenská delegácia vo vystúpení podporila prijatie tohto dokumentu v súlade s pozíciou Európskej únie. Hlavnou víziou Globálnej stratégie je zlepšenie zdravotného stavu a sociálnych vplyvov na jednotlivca, rodiny a komunity, s výrazným znížením chorobnosti a úmrtnosti, ktoré vznikli v dôsledku škodlivého užívania alkoholu. V Globálnej stratégii znižovania škodlivých účinkov alkoholu bolo vypracovaných 5 hlavných zámerov:

- zvýšenie povedomia o povahe zdravotných, sociálnych a ekonomických záťaží škodlivého užívania alkoholu a podporovanie zainteresovanosti vlády v tomto zmysle,

- zvýšenie dostupnosti a skvalitnenie relevantných údajov o rozsahu a ukazovateľoch poškodenia zdravia, spôsobeného užívaním alkoholu a o efektívnych intervenciách, ktoré vedú k zníženiu a prevencii poškodenia zdravia,

- skvalitnenie odbornej pomoci pre členské štáty v rámci zníženia škodlivých účinkov alkoholu a liečby alkoholických poškodení zdravia,

- posilnenie partnerstva a zlepšenie koordinácie medzi zúčastnenými stranami a zvýšenie mobilizácie zdrojov na zníženie škodlivých účinkov alkoholu,

- zlepšenie monitorovacích systémov na regionálnej, národnej a európskej úrovni a zaistenie efektívnejšej diseminácie a aplikácie informácií na rozvoj politik v tejto oblasti.

Zámerom Európskeho akčného plánu znižovania škodlivých účinkov alkoholu 2012 – 2020 je poskytnúť krajinám usmernenie v podobe konkrétnych návrhov a aktivít v ich úsilí znižovať negatívne následky spôsobené užívaním alkoholu. Európsky akčný plán na znižovanie škodlivých účinkov 2012 – 2020 uvádza a zároveň odporúča, aby efektívna politika voči alkoholu v jednotlivých krajinách zahŕňala nasledovné súvislosti:

- integráciu politiky voči alkoholu do širokých ekonomických a sociálnych politik,

- koherentnosť a spoločné úsilie medzi rôznymi vládnyimi orgánmi a sektormi,

- zapojenie verejného a privátneho sektora rovnakou mierou,

R. OCHABA, P. KADLIČEKOVÁ / NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM NA ROKY 2013 – 2020

- integráciu politiky voči alkoholu do všetkých činností, ktoré podporujú dobrý zdravotný stav, zdravý životný štýl a ktoré znižujú záťaž chronických neprenosných a prenosných ochorení,
- kapacity a možnosti pre mestá, miestne komunity a občiansku spoločnosť na implementáciu efektívnych alkoholových politík, projektov a programov,
- poskytovanie stimulov pre rodiny a jednotlivcov na vytvorenie správnej (zdravej) voľby, ktorá sa týka konzumácie alkoholu,
- uznanie, že je tu priestor na činnosť pre každého – jednotlivcov, komunity, miestne zdravotnícke a sociálne organizácie, mimovládne organizácie, alkoholový priemysel a vládu.

Európsky akčný plán na znižovanie škodlivých účinkov alkoholu 2012 – 2020 odporúča krajinám európskeho regiónu SZO formulovať, respektíve revidovať vlastné národné politiky v tejto oblasti. Ponecháva však samotným krajinám na zváženie, ktoré z navrhovaných opatrení najlepšie zodpovedajú ich potrebám.

Národný akčný plán pre problémy s alkoholom

Vláda Slovenskej republiky sa zaviazala vo svojom programovom vyhlásení, ktoré bolo schválené uznesením č. 144/2012 v kapitole „Kvalita života ako výsledok súdržnej spoločnosti“ k dodržiavaniu zákonov týkajúcich sa ochrany zdravia a prijímaniu protialkoholických a protidrogových opatrení. Na základe plánu úloh vlády Slovenskej republiky Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky v spolupráci s MZ SR a medzirezortnou pracovnou skupinou vypracoval nový Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020 (MZSR, 2013).

Na základe vyššie uvedených skutočností vláda Slovenskej republiky aj naďalej podporuje iniciatívy Svetovej zdravotníckej organizácie a jej úsilia v predchádzaní a znižovaní škôd spôsobených alkoholom. Na základe plánu práce vlády Slovenskej republiky Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky pristúpil k tvorbe nového Národného akčného plánu pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020. Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky a Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky poskytli organizačnú platformu pri tvorbe nového akčného plánu. V septembri v roku 2012 bola zostavená medzirezortná pracovná skupina k tvorbe a príprave akčného plánu. Pracovná skupina má 24 členov a tvoria ju:

- zástupcovia štátnej správy jednotlivých ministerstiev – MZ SR, ÚVZ SR, MV SR, MŠVVaŠ SR, MPSVR SR, MPRV SR, MK SR, MH SR, MO SR, MF SR, MS SR, MDVRR SR,

R. OCHABA, P. KADLIČEKOVÁ / NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM NA ROKY 2013 – 2020

- zástupca SZO na Slovensku,
- hlavný odborník MZ SR pre medicínu drogových závislostí,
- zástupca Štatistického úradu SR,
- zástupca Národného centra zdravotníckych informácií,
- zástupca Združenia miest a obcí,
- zástupca Združenia abstinentov Slovenska,
- zástupca mimovládnych organizácií,
- zástupcovia výrobcov alkoholového priemyslu.

Hlavným zámerom Národného akčného plánu pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020 je v prvom rade zvýšiť zdravotné uvedomenie vo vzťahu k podpore zodpovedného, kultúrneho a kontrolovaného užívania alkoholu, vzhľadom na jeho škodlivé účinky na zdravie. Dôležitou oblasťou je prevencia vo vzťahu k zvyšovaniu povedomia a informovanosti o nepriaznivých zdravotných a sociálnych dôsledkoch. Druhým významným cieľom je oblasť kontroly predaja alkoholických nápojov, kontroly veku kupujúceho, kontroly požívania alkoholu na pracoviskách a v doprave. Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020 zdôrazňuje multisektoriálny charakter riešenia problémov, súvisiacich s alkoholom a súčasne zohľadňuje aj možnosti a kompetencie na úrovni jednotlivých rezortov. Národný akčný plán obsahuje všeobecnú časť, ktorá opisuje epidemiologickú situáciu v oblasti užívania alkoholu a kontrolu alkoholu v Slovenskej republike. V ďalšej časti dokumentu sú zadefinované konkrétne úlohy jednotlivých orgánov štátnej správy.

Správu o plnení Národného akčného plánu pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020 vypracuje Úrad verejného zdravotníctva Slovenskej republiky v prvej polovici roku 2017. Správa o plnení bude predložená na rokovanie vlády SR ako informatívny materiál. V priebehu roka 2017 bude Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020 aktualizovaný spolu s koncipovaním nových úloh, ktorých plnenie bude termínované do roku 2020.

Úlohy Národného akčného plánu pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020 za rezort zdravotníctvo

Úloha č. 1: Násilnosti a rušenie verejného poriadku pod vplyvom alkoholu vyžadujú reakcie zo strany príslušných orgánov štátnej správy – polície, ale aj miestnej komunity zo strany samospráv – všeobecné záväzné nariadenia, stanovujúce obmedzenia predaja a konzumácie alkoholických nápojov, zabezpečovanie ich uplatňovania prostredníctvom obecných orgánov – obecnej a mestskej polície.

R. OCHABA, P. KADLIČEKOVÁ / NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM NA ROKY 2013 – 2020

Ciel: Novelizácia zákona č. 219/1996 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholických nápojov a o zriaďovaní a prevádzke protialkoholických záchytných izieb v znení neskorších predpisov, za účelom aby obec pri zabezpečení verejného poriadku mohla prijatím nariadenia obmedziť alebo zakázať v určitých hodinách alebo dňoch predaj, podávanie alebo požívanie alkoholických nápojov v zariadeniach spoločného stravovania a v predajniach potravín; ako aj aby obec pri zabezpečení verejného poriadku vo svojich územných obvodoch alebo v určitých častiach svojho územia prijatím nariadenia mohla obmedziť alebo zakázať podávanie alebo požívanie alkoholických nápojov aj na iných verejne prístupných miestach bez časového obmedzenia.

Termín splnenia: 2013

Gestor: MZ SR

Úloha č. 2: Všeobecná zdravotná starostlivosť je dôležitou zložkou v živote miestnej komunity. V rámci všeobecnej zdravotnej starostlivosti by zdravotnícki pracovníci mali zohrávať aktívnu úlohu pri zavádzaní programov skríningu a krátkych intervencií u ľudí s nadmernou a rizikovou konzumáciou alkoholu.

Ciel: Zvýšiť efektívnu komunikáciu všeobecných lekárov s pacientmi o ich problémoch, súvisiacich s pitím alkoholu, prostredníctvom zintenzívneniačasnej diagnostiky, zlepšenia zručností pri manažmente takýchto pacientov (vypracovanie odborného usmernenia).

Termín splnenia: v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

Úloha č. 3: Špecializovaná zdravotná starostlivosť sa poskytuje až v prípade prítomných zdravotných, či iných následkov spôsobených nadmernou konzumáciou alkoholu. Je dôležité, aby bola dostupná pre každého, ktorého stav túto starostlivosť vyžaduje a aby bolo zabezpečené jej prepojenie na služby všeobecnej zdravotnej starostlivosti a inej odbornej starostlivosti, ako aj na iné profesionálne prístupy (sociálna pomoc), alebo aj prístupy, ako sú svojpomocné kluby abstinentov, anonymní alkoholici a pod..

Ciel: Zabezpečiť v špecializovanej psychiatrickej starostlivosti rovnosť šancí na vyšetrenie a liečbu u pacientov s duševnými poruchami, súvisiacimi s nadmernou konzumáciou alkoholu – predovšetkým závislosti.

Termín splnenia: v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

Úloha č. 4: Podpora výskumu so zameraním sa na situácie monitorujúce rôzne aspekty konzumácie alkoholu, ako aj kvalitatívne štúdie mapujúce prejavy a kultúru pitia, so zacielením na problémy súvisiace s alkoholom,

R. OCHABA, P. KADLIČEKOVÁ / NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM NA ROKY 2013 – 2020

v oblasti prevencie a redukcie problémov poškodenia zdravia, ich ekonomickej nákladovej výhodnosti a tiež na prieskumy so zameraním na zisťovanie ďalších potrieb v tejto oblasti.

Ciel: Vypracovanie štúdie, výskumné projekty v rámci kapitoly MZ SR, ako aj z grantov Európskej komisie a iných medzinárodných multi a bilaterálnych zdrojov.

Termín splnenia: v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

Úloha č. 5: Vytvorenie koordinujúceho orgánu na realizáciu národného akčného plánu na celonárodnej úrovni, prípadne na nižších úrovniach miest a obcí, do ktorého budú prizvaní reprezentanti potenciálnych partnerov. Úlohou tohto orgánu bude koordinácia prístupov so zacielením na dosiahnutie synergie všetkých aktivít v rámci národného akčného plánu.

Ciel: Vytvorenie koordinačnej pracovnej skupiny pri Úrade verejného zdravotníctva SR pre realizáciu národného akčného plánu zo zástupcov dotknutých rezortov, miest, obcí a mimovládnych organizácií.

Termín splnenia: 2012

Gestor: MZ SR

Úloha č. 6: Realizácia zdravotno-výchovnej kampane „Deň zodpovednosti“.

Ciel: Cieľom preventívnej kampane je prevencia nadmerného užívania alkoholických nápojov, zvýšenie celoslovenského povedomia o zodpovednej konzumácii alkoholických nápojov, zvýšenie celoslovenského povedomia o rozsahu a povahe zdravotných problémov spôsobených škodlivým užívaním alkoholu.

Termín splnenia: priebežne v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

Úloha č. 7: Vytvorenie odbornej príručky pre pracovníkov pracujúcich v prevencii alkoholovej závislosti s názvom „Alkohol v Slovenskej republike“.

Ciel: Zvýšenie informovanosti pracovníkov poradenských centier odborov podpory zdravia. Príručka bude slúžiť pre všeobecný prehľad o spotrebe alkoholických nápojov, škodlivých účinkoch alkoholu a o metódach a formách preventívnych aktivít.

Termín splnenia: priebežne v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

R. OCHABA, P. KADLIČEKOVÁ / NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM NA ROKY 2013 – 2020

Úloha č. 8: Pripraviť odborný seminár s názvom „Alkohol a ženy“.

Ciel: Zvýšenie informovanosti o škodlivých účinkoch alkoholu počas tehotenstva.

Termín splnenia: 2014

Gestor: MZ SR

Úloha č. 9: Pripraviť zdravotno-výchovné video pre deti základných škôl.

Ciel: Video bude slúžiť ako podporný edukačný materiál v prevencii nadmerného užívania alkoholu na základných školách prostredníctvom pracovníkov odborov podpory zdravia v Slovenskej republike.

Termín splnenia: priebežne v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

Úloha č. 10: Prehodnotenie ukazovateľov zdravotného stavu obyvateľstva sledovaných v rámci štatistických zisťovaní Národného centra zdravotníckych informácií v súvislosti s užívaním alkoholu.

Ciel: Rozšíriť údajovú základňu a zlepšiť kvalitu štatistických údajov pre vyhodnocovanie zdravotného stavu obyvateľstva Slovenskej republiky v súvislosti s užívaním alkoholu.

Termín splnenia: 2014

Gestor: MZ SR

Úloha č. 11: Monitorovanie poškodenia zdravia v dôsledku konzumácie alkoholu na vybraných ukazovateľoch zdravotného stavu.

Ciel: Informácia o prevalencii poškodení zdravia spôsobených alkoholom.

Termín splnenia: priebežne v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

Úloha č. 12: Vypracovať prierezovú štúdiu o vplyve/dopade zdravotnej výchovy v prevencii alkoholovej závislosti u mládeže vo veku od 15 do 29 rokov, ktorá bola vykonávaná prostredníctvom zdravotno-výchovných kampaní, projektov, prednášok, besied, prostredníctvom vzorov zo sociálneho prostredia, cez médiá a iné.

Ciel: Prierezová štúdiá bude slúžiť aj na zistenie: hlavných dôvodov nárazového pitia u detí a mládeže, ktorý je novým fenoménom hlavne medzi mládežou v Európe, zistenie miery dostupnosti alkoholických nápojov u detí do 18 rokov; postojov a názorov mladých dospelých na vplyv reklamy na alkoholické nápoje v televízii, rozhlase, tlači a konzumáciu alkoholických nápojov na verejných miestach.

Termín splnenia: priebežne v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

R. OCHABA, P. KADLIČEKOVÁ / NOVÝ NÁRODNÝ AKČNÝ PLÁN PRE PROBLÉMY S ALKOHOLOM NA ROKY 2013 – 2020

Úloha č. 13: Poskytovať informácie podľa harmonizácie EAIS SZO z výstupov v rámci národného akčného plánu pre vládu SR a do celonárodných správ za Slovenskú republiku.

Termín splnenia: priebežne v rokoch 2013 – 2016

Gestor: MZ SR

L i t e r a t ú r a

Anderson, P. – Mřller, L. – Galea, G.: Alcohol in the European Union Consumption, harm and policy approaches. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2012. 161 s.

Ministerstvo zdravotníctva SR: Národný akčný plán pre problémy s alkoholom na roky 2013 – 2020 [online]. MZSR, 2013. [cit. 2014-04-01]. Dostupné na internete: <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22591>

World Health Organization: European action plan to reduce the harmful use of alcohol 2012 – 2020. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe, 2012. 75 s.

World Health Organization: Global strategy to reduce the harmful use of alcohol. Ženeva: WHO Press, 2010. 38 s.

Doručené do redakcie: 17. 4. 2014

Prijaté na publikovanie: 7. 5. 2014

Adresa autora: PhDr. Mgr. Róbert Ochaba, PhD., MPH
Úrad verejného zdravotníctva SR
Trnavská cesta 52, 826 45 Bratislava
robert.ochaba@uvzs.sk